

HEROINEN JUOMINEN, MYYTTINEN HUMALA ja SUOMALAINEN VIINAPÄÄ

Suomalaisten suhde alkoholiin ja juomiseen on antanut aihetta alkoholipoliittisiin näkemyseroihin, tutkimukseen ja kulttuurikiistoihin. Se tarjoaa keskustelunaihetta nytkin, kun meille ollaan hakemassa uudenlaista, niin sanotusti ”sivistynyttä” tai ”eurooppalaista” kulttuuri-identiteettiä.

Aihe on mielestäni kompleksinen ja monisärmäinen. Joudun ikään kuin ottamaan hie-man vauhtia, päästäkseni käsiksi suomalaisen alkoholisuhteeseen. Rakennan tarkasteluni kolmen käsitteen varaan. Ne ovat 1) myyttinen humala, 2) heroinen juominen ja 3) suomalainen viinapää.

Aluksi on kuitenkin syytä muistaa, miten hankalasti määriteltävä käsite kansallisuus on. On erinomaisen vaikea vastata kysymykseen, mitä on suomalaisuus, kun se yritetään ymmärtää erityiseksi elämäntavalliseksi kokonaisuudeksi. Kansallinen elämäntapa on välittömästi aistittava asia, kun sen kohtaa vaikka vain turistina esimerkiksi italialaisella piazzalla, kairolaisessa basaarissa tai Kalifornian Disneylandissa. Mutta se, miten tällaiset asiat voisi purkaa osatekijöihinsä, särmiinsä ja määrittäisiinsä, on lähes ratkaisematon ongelma.

Teoriat kansanluonteesta – ymmärrettyinä jonkinlaiseksi modaaliseksi tai vallitsevaksi persoonallisuustyypiksi – ovat poissa muodis-

ta. Syystäkin, sillä yhtä olennaisia ovat ne yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen muodot ja instituutiot, jotka luonteita tuottavat ja muokkaavat. Pierre Bourdieu (1991, 39) on äskettäin todennut, erityisesti meidän älyllistä ja tiedollista olemistamme pohtiessaan, että ”me olemme kaikki provinsiaaleja, kammitsoituina erityisiin intellektuaalisiin traditioihin, ja meitä kaikkia uhkaa eräänlainen intellektuaalinen etnosentrismi”. Hänen mukaansa modernin version kansanluonteen teoriasta pitää lähteä liikkeelle koulutusjärjestelmien tutkimisesta.

Myös rotuteoriat ovat poissa muodista; populaatiogenetiikka kylläkin kuulostaa täysin kunnialliselta. Geeniperimä on tietenkin läsnä kaikessa olemisessamme, mutta se on sitä yhteiskunnan ja kulttuurin lävitse. Tekee mieli sanoa, että olemme sataprosenttisesti perimän ja sataprosenttisesti ympäristön määräämiä. Mutta ontogenesis, yksilön kehitys oman perimänsä pohjalta, on mutkallinen prosessi. Ratkaisevia eivät ole yksilöiden ja väestöryhmien perinnölliset erot vaan se, mitä yhteiskunnat näistä eroista saavat aikaan. Japanilaiset ovat sankarilliseen tapaansa onnistuneet kehittämään yrityskulttuurin, jossa jatkuva runsas alkoholin käyttö on liike-elämän pakollinen osa siitä huolimatta, että huomattava osa väestöstä kärsii synnynnäisestä alkoholiaineenvaihdunnan vajavuudesta. Meillä on näihin aikoihin asti juotu urheasti maitoa laktoosi-intoleranssin tavallisuudesta huolimatta.

Artikkeli perustuu ”Myytit ja Suomi” -seminaarissa Oriveden opistossa 1.7.1992 pidettyyn alustukseen.

Parhaiten kansanluonteeseen kaiketi pääsee kiinni historian, kansakunnan yhteisesti läpi käymien kokemusten kautta. Silloin on vain suostuttava siihen, että kyse on vajaista, aina kiistanalaisista tulkinnoista; tutkimus on vain yksi tapa kehittää kansakunnan itseymmärrystä.

1

Myyttinen humala, mitä se on? Marja Holmila (1979) on merkinnyt muistiin pienessä eteläsuomalaisessa maalaiskylässä haastattelemansa miehen kertomuksen:

Olipa muuten mahtava kävelyretki tässä yksi yö. Istuttiin iltaa kaverin kanssa, rypättiin, ja lähdin yöllä kotiin. Lähdinkin kävelemään väärään suuntaan, ja kävelin ja kävelin. Kuu paistoi ja oli jumalattoman kaunista. En tuntenut maisemia, ja laitelin tielle kiviä merkiksi, ajattelin tulla seuraavana päivänä katsomaan missä olen kulkenut. Seurasin vain tietä siinä kuun paisteessa. Oli hiljaista, joku lintu välillä piipitteli. Olin yötä seuratalon vessassa, ja aamulla nousin linja-autoon. Sekin meni väärään suuntaan, ja tuli käytyä kaupungissa. Olin siellä ilman rahaa, mutta tuttu kuski toi kotiin. Mutta kyllä oli mahtava kävely silloin yöllä.

Holmila kommentoi tarinaa seuraavasti:

Arkitodellisuuden kielellä kertomus kuulostaisi perin toiselta. Mitäpä mahtavaa olisi siinä, että mies eksyy kotikylässään, viettää yönsä yleisen käymälän lattialla, on maantiellä kyykkiessään vaarassa jäädä auton alle, joutuu humalaisena, likaisena ja tokkuraisena kaupunkiin ilman rahaa, aiheuttaa vaimolleen unettoman yön ja itselleen krapulan, naapureille puheenaiheen. Miehen hurmaantuneesta esteettisestä kokemuksesta ei ole mitään jäljellä.

Tämäntapaista kokemusta voi kaiketi kutsua myyttiseksi humalaksi. Termi ilmaantui keskusteluun kymmenisen vuotta sitten Pasi Falkin ja Pekka Sulkusen (1980) ansiosta, kun he ryhtyivät erittelemään eräitä suomalaisten elokuvien humalakohtauksia Levi-Straussin kehittämän myyttianalyysin keinoin. Niistä

pelkistyi esiin miehisen suomalaisen humalan yleinen kolmio: juodessaan mies jättää taakseen vaimon ja muut yhteiskunnan kontrollit, vetäytyy turvaan juomarinkiin, joka suojaa ulkopuolisilta häiritsijöiltä ja omilta syyllisyydentunnoilta, ja päätyy lopulta humalan kosmiseen yksinäisyyteen, jossa miestä vastassa on luonto tai kuolema. Myyttisen humalan vastakohtaksi asettuu instrumentaalinen juominen, jossa osallistujat pitäytyvät tavanomaisiin rooleihinsa ja tavoittelevat tilanteelle ulkoisia päämääriä. Kiinnostavaa tutkimuksessa on etenkin se, että siinä on päästy käsiksi sellaisiin juomisen piirteisiin, joita on vaikea tavoittaa kyselyin tai haastatteluin, nimittäin viinan ja naisen vastakohtaisuuteen ja poissulkevuuteen sekä juomiskumppanuuden rituaalisuuteen ja ontoutteen, ”tyhjään solidaarisuuteen”.

Puhe myyttisestä humalasta tuo esiin kaksi humalan keskeistä aspektia. Ensinnäkin se korostaa, että alkoholi tosiaan on psykoaktiivinen aine, joka vaikuttaa kokemiseen. Se irrottaa arjesta, saa asiat näyttämään erilaisilta, tuottaa ”toisen todellisuuden”. Lisäksi humala tuottaa loputtomasti muistelua ja kertomuksia. Tarinat aiemmista humalakokemuksista ovat monesti tärkeitä puheenaiheita juomaringissä ja muuallakin. Mutta puhe myyttisestä humalasta sivuuttaa alkoholin käytön toisen olennaisen puolen: Juominen on perustavanlaatuisesti yhdessä olemista, alkoholi on päihteistä seurallisin.

Sosiologiklassikko Georg Simmel (1949) korosti seurallisuuden (Geselligkeit) merkitystä kaiken inhimillisen vuorovaikutuksen ehtona, ja hän oli erityisesti kiinnostunut tilanteista, jotka ovat ”puhtaasti seurallisia”. Niissä ihmiset ikään kuin leikkivät elämää yhteiskunnassa. He ovat vapautuneet arkirooleistaan eivätkä tavoittele yhdessäolon kannalta ulkoisia päämääriä. Mutta puhdas seurallisuus ei myöskään jätä tilaa paljaalle yksilöllisyydelle, oman sisäisen elämän valojen ja varjojen paljastamiselle. Tahdikkaus, itsekontrolli, on puhtaan seurallisuuden ehto. Nämä ehdot jättävät vähän tilaa puhtaalle

seurallisuudelle. Se on hauras tila, jonka rajat murtuvat helposti joko ulkoisista paineista tai ihmisten sisäisistä ahdistuksista. Tai se kadottaa yhteytensä elämään, menettää mielen­sä, tyhjenee pelkäksi muodoksi. Simmelille puhdasta seurallisuutta edusti ennen muuta keskustelu vuosisadan vaihteen Berliinin sa­longeissa ja seurustelu ancien régime­n ho­veissa. Antropologit ovat sittemmin oivalta­neet, että yhdessä nautittu ruoka ja juoma, erityisesti alkoholi, tuottavat puhdasta seural­lisuutta ihan toisenlaisissakin ympäristöissä, kuten afrikkalaisissa kylissä.

2

Humaltuminen ja seurallisuus ovat vaihtelevasti osa kaikkea alkoholin käyttöä. Herooi­seksi juomiseksi kutsun sellaista alkoholin käyttöä, jossa nämä molemmat ovat vahvasti läsnä. Virikkeen tähän olen saanut amerikka­laiselta moraalifilosofilta Alisdair MacIntyreltä. Teoksessaan *After Virtue* (1981) hän luonnehtii erityistä moraalijärjestystä, jota hän kutsuu herooiseksi yhteiskunnaksi. Se on Homeroksen ja kelttiläisten ja islantilaisten saagojen kuvaama maailma. Siinä jokaisella on oma määrätty paikkansa, yksilö on ennen muuta osa yhteisöä. Teot ratkaisevat eivätkä puheet tai pohdiskelut, moraalit ja elämä ovat yhtä. Miehen korkein hyve on rohkeus ja naisen uskollisuus.

Näkemyksistä herooisesta yhteiskunnasta johdattaa ajatukseen herooisesta juomisesta: vahvasti rituaalisista miesten keskeisistä tilanteista, joissa kuohuva olut herättää eloon menneiden taistelujen muistot ja sinetöi ystävyiden valat. Myyteistä tulee elävää kokemusta, nykyisyys ja menneisyys sulautuvat yhteen, itsekontrolli ja seurausten pohdinta ovat poissa. Linaan Kaarle Theodor Strålmannin runoa vuodelta 1805 (lähteenä Heino 1969):

Jos mä kaun kartanolle
Jos mä pyörin penkin alla
Nijn en huoli helvetistä
Engä pelkä perkelettä
Waikk' on otzani verinen
Nijn on sieluni iloinen.

Nykyversio samasta asiasta kuuluu: ”Mitä se minulle kuuluu, mitä minä teen.”

Herooisen juomisen itseään vahvistava myyttisyys ja sen erillisuus arjesta tekevät siitä vahvan ja sitkeän kulttuurisen muodon. Se on perustaltaan miehinen asia. Sen voi ajatella eräänlaiseksi juomisen ideaalittomuudeksi alkumuodoksi, jota esiintyy monissa yhteyksissä vielä nykyäänkin.

Mutta seurauksista piittaamaton kollektiivinen humala sopii tietenkin huonosti nyky­yhteiskunnan elämänmenoon. Työn vaatimukset painavat, perhe vaatii osansa, humalassa ei saa ajaa autoa, terveyttä on ajateltava. Alkoholin käyttö onkin teollistumisen myötä muuttanut luonnettaan. Ulkoiset ja sisäiset kontrollit rajoittavat sen nauttimista, siitä on tullut väline sosiaalisten tilanteiden hoitamiseksi pikemmin kuin tilanteen varsinainen sisältö (vrt. Virtanen 1982). Sen symboliset arvot ovat monesti keskeisempiä kuin sen materiaaliset vaikutukset. Aina kontrollit eivät kuitenkaan toimi. Addiktoituminen alkoholiin on modernin yksilön sairaus.

3

Suomalaista viinapäätä, siis erityistä meille ominaista perinteistä alkoholisuhdetta on tapana luonnehtia sanomalla, että täällä juodaan nimenomaan, jotta tultaisiin humalaan, ja seurauksena on usein räyhäämistä ja väkivaltaista käyttäytymistä. Asiasta on esitetty monia näkemyksiä.

Yksi tapa suhtautua asiaan on pitää sitä ennen muuta ideologisena käsitteenä, jonka nojalla on voitu perustella rajoitettavaa alkoholipolitiikkaa. Tällaista näkemystä on kehitellyt sosiaalishistorioitsija Matti Peltonen (1988). Hän on löytänyt ensimmäiset puheet

suomalaisesta viinapäästä vuodelta 1908. Peltosen mukaan ajatus erityisestä suomalaisesta viinapäästä syntyi, koska raittiusliikkeellä oli tarve löytää argumentteja kieltolain saamiseksi voimaan siitä huolimatta, että alkoholin kulutus oli jo laskenut hyvin alhaiseksi; eduskuntahan oli vuonna 1907 yksimielisesti ja seisaalleen nousten säätänyt kieltolain, mutta sen vahvistaminen pysähtyi senaattiin ja keisariin. (Nykyään pyrkii unohduttamaan, miten mahtava aate raittius sata vuotta sitten oli.)

Puheessa suomalaisesta viinapäästä kietoutuivat yhteen – edelleen Peltosen mukaan – tilastolliset tiedot rikollisuuden ja alkoholin käytön yhteyksistä, se ”kansankuvan murros” tai ”pettyminen kansaan”, jonka sivistyneistö koki suurlakon jälkeen, sekä aikakaudelle yleisesti ominainen rotuajattelu. Nämä ajatusaineokset eivät ole uusia eivätkä vain suomalaisessa keskustelussa esiintyviä. Säätäläiset ovat kautta aikojen pitäneet rahvasta juoppoutteen ja räyhäämiseen taipuvaisena. Perinteisen luonneopin termein rahvas edusti kylmää ja kosteata flegmaattisuutta (Wirilander 1974, 37–45). Työväenluokan nousuun eurooppalainen kriminologia vastasi kehittämällä teorioita ”vaarallisten luokkien” perinnöllisestä alempiarvoisuudesta ja synnynäisistä rikollis- ja alkoholistityypeistä.

Sotien välisenä aikana näkemystä suomalaisesta viinapäästä viljeli etenkin kriminologi Veli Verkko yhdistellen tilastotietoja ja rodullisia tulkintoja tavalla, joka ei ole kestänyt myöhempää kritiikkiä. Käsitys suomalaisesta viinapäästä erityisenä kulttuurisena käyttäytymismallina on silti elänyt edelleen ja vaikuttanut harjoitettuun alkoholipolitiikkaan. Pekka Kuusen sodanjälkeiset pohdinnat Suomen viinapulmasta olivat perustana ensin Alkon ostajaintarkkailujärjestelmälle ja sitten mietojen linjalle ja viinikampanjoille. Käänne tapahtui vasta 1970-luvulla, kun kansanterveydelliset argumentit nousivat keskeiseen asemaan alkoholipolitiikan perustelemisessä.

Tämä näkökulma – suomalaisen viinapään

tarkastelu ideologisena puheena – jättää auki sen, missä määrin tällaisella puheella on kaetta. Esitän muutamia tutkimuksen esiintuomia seikkoja: Ensinnäkin se, kuinka usein tullaan humalaan. Kovin monesta maasta ei ole mahdollista saada vertailukelpoisia tuloksia, mutta Jussi Simpura on kaivellut esiintietoja eri tutkimuksista. Hänen julkaisemattoman aineistonsa mukaan eroja maiden välillä on, mutta ne eivät ole mitenkään dramaattisia. Vähintään kerran viikossa humaltuvia suomalaisia on suhteellisesti jonkin verran enemmän kuin ruotsalaisia, norjalaisia tai amerikkalaisia; islantilaisille suomalaiset miehet eivät ihan pärjää. On myös vertailutietoa siitä, että poliisin liikenteestä tavoittamien rattijuoppojen veressä on enemmän alkoholia Suomessa kuin Ruotsissa tai Norjassa. Vahvinta ja ikävintä näyttöä suomalaisesta humalahakuisuudesta tarjoavat alkoholimyrkytykset. Kuten Kari Poikolainen (1977) on osoittanut, niiden määrä on Suomessa pysytellyt moninkertaisena muihin Pohjoismaihin verrattuna.

Entä sitten humalakäyttäytyminen ja juomisen akuutit seuraukset, räyhääminen, väkivallanteot? Juopumuspidätysten määrä meillä on näihin aikoihin saakka ollut hyvin suuri melkein mihin tahansa maahan verrattuna; väkivaltarikoksissa erot muihin Pohjoismaihin ovat taitaneet vähitellen kaventua. Mutta tällaisissa asioissa on vaikeaa esittää täysin vedenpitäviä vertailuja ja sanoa, mikä niissä on nimenomaan viinan osuutta. Lukuihin vaikuttavat poliisin toiminta, asuntotilanne ja monet muut seikat. Kun vertaillaan, ei oikein tiedetä, mitä vertaillaan.

Yleispäätelmäni on joka tapauksessa, että puheessa suomalaisen juomisen erityisestä humalahakuisuudesta on perää, kunhan samalla muistetaan, että kyseessä on muutosprosessi ja että valtaosa tilanteista, joissa lasiin tai pulloon tartutaan, on siivoja ja rauhallisia yhden tai parin paukun nauttimisia.

Jos tällainen suomalainen juomatapa on tosiaan olemassa, on luonnollista kysyä, millaiset syyt ovat saaneet sen aikaan. Monenlaisia

selityksiä on tarjolla. Ensinnäkään geneettisiä tekijöitä ei voida sulkea pois, mutta kuten sanottu geeneistä on pitkä matka käyttäytymiseen. Toiseksi, ihan järkevätkin ihmiset ovat sitä mieltä, että ilmasto lyö leimansa ihmisten psyykeen, että eläminen pitkän syksyn ja talven keskellä ja vuodenaikojen jyrkkä vaihtelu tuottavat erilaista mielenlaatua kun eläminen ”wo die Zitronen blühen” -maassa.

Sitten taloudelliset seikat: Suomessa oltiin pitkään hyvin köyhiä, elettiin kurjissa oloissa, viina oli arvotavaraa, johon useimmilla oli vain harvoin varaa. Voi hyvin ajatella, että perinteisessä suomalaisessa juomisessa on kyse yhdestä köyhyyskulttuurin yleisestä ilmenemismuodosta: viinasta ja humalasta on koetettava ottaa kaikki irti silloin harvoin, kun sitä saadaan. Kun Elizabetha Forni (1988), italialainen antropologi, esittää, milaista juominen oli Piemonten syrjäisillä vuoristoseuduilla muutama vuosikymmen sitten, kuva on hätkähdyttävän suomalainen.

On myös sosiologisempia selityksiä: sosiaalisen kanssakäymisen yleinen luonne, jota määrittää asutuksen rakenne. Voidaan puhua sosiaalisen harjaantuneisuuden puutteesta tai ”impivaara-syndroomasta”. Historioitsija Heikki Ylikangas korostaa sen merkitystä, että suomalaisten on täytynyt etsiä leipänsä metsästä (1990, 285–286):

Metsien yksinäisyys isoloi asukkaansa, iskosti heihin ihmispelkoa, joka pakotti arkana vaikenemaan kylissä ja saattoi helposti kyläläisten (Toukolan poikien) pilkan esineeksi. Vain viinan avulla metsien laitostama suomalainen pääsi seurassa purkautumaan. Seuraukset näkyivät siten mm. korkeissa itsemurha- ja henkirikosluvuissa. Ilmeistä mielestäni on, että tämä etäinen perintö vaikuttaa meissä yhä.

Toinen historioitsija, Matti Viikari, on painottanut kansan ongelmallista suhdetta valtaan, meidän historiaamme alistetun kansan historianä, joka on ruokkinut uhmaa ja herravihaa (1980):

Talonpoikaa ei ikinä kuitenkaan nujerrettu niin täydellisesti, että hänellä ei olisi ollut mahdoli-

suutta herroja kohtaan tuntemaansa uhmaan. Tässä suhteessa suomalainen talonpoika poikkeaa varsinaisen feodalismin alueella eläneistä talonpojista. Täten tulkittuna juomisen uhmakkuus oli paitsi korvike todelliselle taistelulle, myös jokapäiväisen elämän herrojen vastaisen taistelun jatke, joka saattoi saada poliittisesti näkyviä ilmenemismuotoja esimerkiksi tappeluissa kirkonmäellä ja muissa virkavallan häirintäyrityksissä.

Alistamisen, nimenomaan ulkoisen alistamisen, näkökulma humalahakuiseen juomiseen yhdistää joukon kansoja Euroopan periferiasa, kaari ulottuu Bretagnesta Irlannin ja Skotlannin kautta pohjoiseen ja sieltä Puolaan ja Venäjälle.

Vastauksia voidaan edelleen etsiä perherakenteesta ja siihen pohjautuvasta psykodynaamiikasta. Näin on selitetty irlantilaisten miesten rajua juomista. Suomalaista yhteiskuntaakin voi perhenäköikulmasta varmaankin perustellusti luonnehtia heikkojen miesten ja vahvojen naisten Niskavuori-yhteiskunnaksi. Tästä voidaan edetä suomalaisen miehen tunne- ja itsetunto-ongelmiin, ”suomalaisen miehen amputoituun alapäähän”, jota Juha Siltala on viime aikoina käsitellyt.

Kaikkea tämmöistä ja varmaan muutakin on esitetty selityksinä perinteiselle suomalaiselle juomistavalle. Mikään yksittäinen selitys on tuskin riittävä; ne kaikki viittaavat erilaisiin särmiin meidän olemisemme ehdoissa ja historiallisessa perinnössä.

Olen itse taipuvainen ajattelemaan asiaa vielä hieman toisin, kulttuuriantropologisesta näkökulmasta. Edellä luonnehdin heroista juomista omalakisena ja sitkeänä, oman myyttisyytensä kautta itseään uusintavana, hyvin vanhakantaisena kulttuurisena toimintamallina, juomarinkinä. Mielestäni voidaan ajatella, että tällainen malli voidaan omaksua hyvinkin erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa ja että siihen voidaan turvautua erilaisin motiivein: Herrat juhlivat vallantunnonaan, köyhät juovat heitä yhdistävässä katkeruudessaan, ujut ja yksinäiset naisenkipeydessään. Suomalaisten miesten humalajuominen jakautuu tosiaan varsin tasaisesti koulutus- ja varallisuuseroista huolimatta, vaikka alkoholi-

lin kokonaiskulutus yleensä kasvaa tulotason myötä, kun sen käyttö tulee myös osaksi arjen seurustelutilanteita. Murkuille herooinen juominen toimii siirtymäriittinä aikuisuuteen, itselliset nuoret naiset saattavat omaksua valitsevan juomistavan kokeakseen olevansa tässäkin asiassa miesten vertaisia. Suomalainen juomistapa on – hieman samaan tapaan kuin sauna – kulttuurinen jäännös moneen käyttöön. Sen säilymistä on edesauttanut meidän asemamme Euroopan reunalla.

Toki muuallakin humallutaan, yhtä usein tai useamminkin. Silti näyttää siltä, että Suomessa alkoholilla on erityinen kulttuurinen paikka. Humalaa tavoitellaan. Se hyväksytään tai sitä siedetään – kunhan se ei kroonistu juoppoudeksi – ja tyydytään toivomaan, että siitä ei olisi kovin paljon riesaa. Humalaa itseään ei pidetä ongelmana tai ongelmien oireena. Näin Erik Allardt (1957) tiivistä kuvaa suomalaisten alkoholiasenteista 1950-luvulla, ja näin kertoivat suomalaiset kauppaoppilaat juomisestaan 1980-luvulla (Mäkelä & Virtanen 1987). Klaus Mäkelä on eri yhteyksissä vertailevien asennetutkimusten tuloksin osoittanut, että suhtaudumme alkoholiin vahvoim arvolatauksin: Juomistilanteet leikkautuvat selvemmin erilleen normaalielämästä; samalla alkoholipromilletasolla suomalaiset raportoivat enemmän sekä myönteisiä että kielteisiä käyttäytymismuutoksia kuin läntiset naapurimme. Kun Eeva Pyörälä (1991) vertaili suomalaisten ja espanjalaisten nuorten kertomuksia juomiskokemuksistaan, suomalaisten nuorten miesten kertoma perustarina oli ”miesten kesäretken” tarina, kun taas espanjalaiset tarinat kuvasivat joko hallittua yhteisöllistä juhlintaa sekaporukassa tai hallitsemattomia yksilöllisiä humalakokemuksia.

4

Alkoholi on meille, toisin kuin ranskalaisille tai italialaisille, myös vapauden symboli. Tämä seikka on saanut viime aikoina painoa ns. uuden keskiluokan ja sen puolestapuhuji-

en kuten J. P. Roosin puheissa. Suomea on voitettu 1960-luvulle saakka luonnehtia Heikki Wariksen sanoin talonpoikien ja työläisten maaksi. Nyt siitä on tullut heidän lastensa maa. Heidän tehtävänä on nyt kehittää uutta, kaupunkimaista ja ”eurooppalaista” elämäntapaa. Heidän mielestään alkoholin saannin rajoituksista, ns. pohjoismaisesta alkoholijärjestelmästä, on päästävä eroon. Valtajulkisuuden toimittajakunta antaa tukeaan näille näkemyksille, ETA:han ja EY:hyn vedotaan. Kaupan keskusliikkeitä hykerryttää ajatus siitä, miten edullisesti se vaikuttaa niiden liikevaihtoon ja katteisiin, miten ”yksityinen voitontavoittelu” pääsee vihdoinkin vapaasti vaikuttamaan alkoholikaupassa.

Perusteluna on se, että juomistavat ovat olennaisesti muuttuneet. Tämä perustelu on mielestäni ensinnäkin asiaankuulumaton siksi, että alkoholipolitiikkaa pyritään harjoittamaan ennen muuta kansanterveyden vuoksi. Siihen vaikuttaa alkoholin kokonaiskulutus, ei niinkään juomisen humalahakuisuus.

Toiseksi perustelu on mielestäni myös virheellinen. On totta, että kulutus on miedontunut ja monipuolistunut samalla, kun se on kolminkertaistunut 1960-lukuun verrattuna. Olut kilpailee Koskenkorvan kanssa kansallisjuoman asemasta, mietojen viinien kulu tusosuus on parissakymmenessä vuodessa noussut viidestä prosentista kymmeneen. Mutta tämä kulutuksen kasvu ei ole syrjäyttänyt eikä korvannut perinteistä suomalaista juomistapaa; se on tullut sen lisäksi, osaksi arkielämää. Kunnon humala on edelleen käytä asia, myös jupeille ja nuorille.

Jossain vaiheessa tietenkin – sikäli kun meidän elämäntapamme pysyy kasassa – määrä muuttuu laaduksi. Juomaringit katoavat, suomalaiset oppivat arvostamaan ja vaatimaan kunnon ruokaa ja käyttämään muitakin päihteitä kuin alkoholia. Ehkä suomalainen jalkapalloilukin alkaa menestyä. Vallitsevaksi tulee moderni juomistapa, jota luonnehtivat hedoninen maistelu, alkoholin instrumentaaliset ja symboliset käytöt ja yksilöllinen adiktio. Mutta näin ei vielä ole.

KIRJALLISUUS

Allardt, E.: Drinking norms and drinking habits. In: Allardt, E. & Markkanen, T. & Takala, M.: Drinking and drinkers. Three papers in behavioral sciences. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1957

Bourdieu, P.: Thinking about limits. Theory, Culture & Society 9 (1991): 1, 37–49

Falk, P. & Sulkunen, P.: Suomalainen humala valkokankaalla. Sosiologia 17 (1980): 4, 257–270

Forni, E.: Bere e sapere. Torino: Il Segnalibro, 1988

Heino, E.: Bacchus Suomen kirjallisuudessa kustavilaisesta ajasta kotipolton kieltämiseen. Tampere 1969

Holmila, M.: Maalaiskylän asukkaat ja alkoholi. Tutkimus alkoholin liittymisestä erään maalaiskylän asukkaiden elämäntapaan. Tutkimuslause n:o 127. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1979

MacIntyre, A.: After virtue. A study in moral theory. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1981

Mäkelä, K. & Virtanen, M.: Kauppaoppilaiden

suomalainen humala. Alkoholipolitiikka 52 (1987): 4, 162–172

Peltonen, M.: Viinapäästä kolerakauhuun. Helsinki: Hanki ja jää, 1988

Poikolainen, K.: Alcohol poisoning mortality in four Nordic countries. Helsinki: Finnish Foundation for Alcohol Studies, 1977

Pyörälä, E.: Nuorten aikuisten juomakulttuuri Suomessa ja Espanjassa. Tutkimuslause n:o 183. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1991

Simmel, G.: The sociology of sociability. The American Journal of Sociology LV (1949): 3, 254–261

Viikari, M.: Suomalainen viinapää. Julkaisussa: Pullon henki. Helsinki 1980

Wirilander, K.: Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721–1870. Historiallisia tutkimuksia 93. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1974

Virtanen, M.: Änkyrä, tuiske, huppeli. Muuttuva suomalainen humala. Porvoo–Helsinki–Juva: WSOY, 1982

Ylikangas, H.: Mennyt meissä. Suomalaisen kansanvallan historiallinen analyysi. Helsinki: WSOY, 1990.

ENGLISH SUMMARY

Juha Partanen: Heroic drinking, mythical intoxication, and Finnish drunkenness (Heeroinen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää)

The existence of a special Finnish relationship to alcohol has often been suggested as justification for the country's restrictive alcohol policy measures. It remains a moot issue even today, in discussions about our place in integrating Europe, and as a new, more 'civilized' Finnish cultural identity is being sought. Empirical data shows that Finns do

indeed get drunk more often than our western neighbours or the Americans, and that more deaths result from acute alcohol poisoning in Finland than in the other Nordic countries. Surveying the explanations that have been given for such facts, the paper centres on the notion of heroic drinking: a primordial masculine pattern of alcohol use that combines the quest for another, mythical reality with the sociability of drinking. It can be understood as a cultural residue that has survived in Finland longer and to a larger extent than in more centrally located countries.

KEY WORDS:

Alcohol culture, drinking habits, Finland, myths